

Ekim Devrimi'nin 60. Yıldönümünde Batı ve Petrograd Dersi

Çeviren MEVLÜT BOZDEMİR

Tarihin ilk sosyalist devrimi —Marx'ın öngörülerinin tersine— Batı'nın ekonomik ve kültürel bakımdan kalkınmış, büyük ülkelerinde değil de Rusya'da gerçekleşti. Bu olayın —ve 1919 Alman Devrimi'nin başarısızlığının— sonuçları korkunç olduğu gibi halen de kendi varoluşumuz üzerinde ağırlığını sürdürüyor. Ekim Devrimi, Birinci Dünya Savaşı'nın bütün sorumluluğunu üzerinde taşıyan ve bütün ülkelere tümenden egemen olan kapitalist sistemde ilk gediği açtı. O savaş ki dünyanın en barbar ve en kanlı çatışması idi.

Sonraları Ekim aydınlığı Çin Devrimi'ne, anti-kolonyalist ulusal kurtuluş hareketlerine ve Batı'daki işçilerin mücadelesine de ışık tutacaktır. Bu devrimin çağdaş tarihte bıraktığı iz Fransız Devrimi'ninkinden başkası ile karşılaştırılmaz. Bu sonucusu bütün dünyada yurttaşların eşitliğine, insan haklarına, özgürlüğe ve halkların egemenliğine doğru önü alınmaz bir akım yaratmıştı. Ekim Devrimi ise toplumsal eşitlik düşüncesini, yani insanın insanı sömürmesinin son bulması düşüncesini geliştiriyordu. Ekim Devrimi'nin derin anlamı buydu ve sonradan ne olursa olsun böyle anlaşılıp böyle duyulmuştu. Kurulu düzenin temellerini sarsmış ve onu değiştirmeye yönelik güçleri teşvik etmişti.

Ama bugün, Ekim'den 60 yıl sonra tarih bize o günün insanların düşünebileceğinden bir parça başka görünüyor.

Ekim Devrimi sonrası, bu devrimin çeşitli biçimler altında yeniden kopya edilebilir gerçek bir örnek olduğu düşünülebilirdi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1789 Fransız Devrimi günlerindeki anlamda devrime yatkındı ve nitekim Alman Devrimi —ve Macar Devrimi— bu örneklerden esinleniyordu.

BATI'DA DEVRİM OLMADI

Her şeyden önce, Paris Komünü'nün yüz günü ve bir de, birkaç on günlük Alman Devrimi —yani çok kısa süreler— bir yana, Batı'nın devrim tanımamış olduğunu saptamak zorundayız. 20. yüzyılın devrimleri, burjuva demokratik devrimlerinin gerçekleşmediği Doğu'da yer almıştır: Rusya, Çin ve bu çeşit ülkeler gibi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet etkisinin belirleyici olduğu —Çekoslovakya dışında— sosyalizm hep şu ana özellikleri taşıyan ülkelerde gelişmiştir: Zayıf bir ekonomik kalkınma, kültürel az gelişmişlik; demokratik örgüt, gelenek, yapı ve özgürlük yokluğu, zayıf bir sivil toplum ve son derece önemli rolü olan bir devlet. Ekim Devrimi'nin de Batı'ya göre özelliği olan bu çizgileri ilk Gramsci kavramıştır ve bu analizi 30 yıllarından bu yana hiçbir şey yalanlamamıştır. Bu farklılıklar kapitalizmin Batı'daki gelişimi sonucu daha da belirginleşip derinlik kazandı.

Oysa Ekim Devrimi'nin Batı'nın kendisi için bile bir örnek oluşturulabildiği sanılmıştı. Komünist partileri Sovyet Devrimi'nin gerçek başarısı ve Batı'daki devrimin sonucu Sovyetler'i uzun zaman bir örnek olarak düşünmüşlerdir. Sosyalist (ya da Sosyal demokrat) partilerin Birinci Dünya Savaşı'nda Kutsal İttifak'a katılmaları ve Avrupa'da 1917-21 arası mümkünken devrim'e sırt çevirmeleri ve kapitalizmi ayakta tutma denemelerine destek olmaları gibi tutumları da Komünistleri bu yöne itti.

Böylece Batı, bulunmaz bir Devrim peşinde koştu durdu. Bu Devrimi kendi ülkelerimizde bulamadıkça bizim mit ve ütopyalarımızı kendi gelişme çemberimiz dışında gerçekleştirmiş devrimlerde bulmaya çalışıyorduk. Bu önceleri ve uzun zaman taklit edilmesi ge-

reken örnek ve savunulması gereken, yarınki sosyalizmin çekirdeği sayılan Sovyet Devrimi oldu. Sonraları Çin ve hattâ Güney Amerika Devrimleri.

BİZİM TOPLUMLARIMIZA UYMAZAN BİR ÖRNEK

Sovyet Devrim örneği bizim toplumlarımızın bugünkü durumuna hiç ama hiç uymamaktadır ve bu uyumsuzluk her geçen gün daha da artmaktadır. Savaş ve bunalımlara karşın Kapitalizm bir yüzyıldan beri Marx'ın kendisinin bile yeterince değerlendiremediği bir uyum ve genişleme gösterdi. Özellikle aşırı yoksullaşma tezi, bizzat işçilerin savaş ve kazanımları sonucu, gerçekleşmedi. Belki üretim araçları değil ama tüketim araçları sahibi duruma gelen pek çok işçinin zincirlerinden başka yitirecek şeyleri olmaya başladı. Bu durum toplumsal ilişkilerin ekonomik yapıların devrimci dönüşümünü gereksiz kılıyordu tabii, ama devrimin kendisine de yeni bir boyut katıyordu. Daha o zaman Gramsci göğüs göğüse savaştan cephe savaşına geçilmekte olduğunu belirtiyordu. Bence kapitalizmi sarsan bugünkü bunalım sorunun verilerini değiştirmiş gibi görünmüyor.

Devrim Batı'da ya demokratik, barışçı, hukuk içinde ve basamak basamak gerçekleşecek; ya da hiç gerçekleşmeyecek. Bu, bizim devrimimizin Çin ya da Rusya'daki devrimin geçirdiği süreçlerden ne kadar ayrı olacağını gösterir. Bir başkaldırı, giderek bir devrim varsayımı düşünülemez bile! Batı'da Devrim'i oldukça uzun bir tarihî dilimde, yapısal reformlar oluşturacaktır. Doğal olarak, sosyalist olduğu kadar geleneksel komünist yönlemlere bakarak reform-devrim ilişkilerine, böylelikle yeni bir boyut getirmiş oluyoruz. İşte (Fransa'da) Ortak Hükümet Programı ve uygulanması böyle bir yolu önümüze açacak gibiydi. Kafamda hep Jaurés'in hayranı kaldığım şu sözleri çınlayıp duruyor. «Demokrasi» diyordu, 1908'de, Birleşik Sosyalist Partisi (SFIO) Toulouse Kurultayı'nda, «İşin başında da sonunda da deprem gibi sarsan bir güçtür.» Ve ekliyordu: «Onun için, işçi sınıfının ağır fakat emin adımlarla ilerleyen gücü karşısında, partinin reformcu eylemi karşısında; deniz ufkunda, yeryüzü ile okyanu-

sun birleşmeleri gibi burada da ilerleyebildiğimiz ölçüde büyüyen reformlarımız, gitgide her gün daha güçlenip örgütlenen proletaryanın durmadan itelemesiyle, sonunda devrimcilikle kaynaşmaya yüz tutacaktır.»

Dahice sezinlenmiş ve o ölçüde güzel dile getirilmiş bu düşünce —ki öz bakımdan XXII FKP Kurultayı'nın düşüncesidir— 1908 yılında bir sosyalist partinin sosyalizme varan yeni bir yol bulma imkânsızlığı ve her an beklenen savaş nedeniyle ütopyik bir düşünce idi. Ama bugün, 1977 yılındayız ve temelden değişik tarihî koşullardayız. Ekim Devrimi'nin basit bir askerî darbe olduğunu söylemek yanlıştır. Gerçi Çarlık birkaç gün içinde ortadan kalkmıştır ama, bu 1917 güzüne kadar çığ gibi büyüyen, görkemli bir halk eylemi sayesinde olabilmıştır. Bolşevikler işçi ve asker sovyetlerinde çoğunluk olmuşlardı, çünkü barışın ve sosyo-ekonomik dönüşümlerin en iyi zanaatkarları olmuşlardı. Üstelik süngü zoruyla da değil.

Neden sonradır ki iç savaşın yarattığı zorunlukların etkisi altında Sovyetler demokratik içeriğinden yoksun edildi, demokratik özgürlükler ortadan kaldırıldı, Bolşevik partisi tek partiye dönüştü ve siyasi polis —Çeka— her yere ve her şeye egemen oldu. 1918 Sovyet Anayasası milyonlarca kişinin oy hakkını kaldırdı ve bir işçi oyunun 25 bin köylü oyuna denk sayıldığı eşitsiz bir seçim düzeni getirdi. Böylece proletarya diktatörlüğü parti diktatörlüğüne, bu da yönetici grubun diktatörlüğüne, çok geçmeden o da parti genel sekreterinin, yani Stalin'in diktatörlüğüne dönüşüyordu.

Stalin olgusu sosyalizme, diktatörlük yoluyla gidişin bir sonucu olarak doğmuş olmaktadır. Onun için, bunu henüz o zaman gerçekleşmemiş sosyalist üretim tarzına bağlamak mümkün değildir; Marx'ın düşüncesine bağlamak hiç değil. Engizisyonun, hacli seferlerinin, zencilerin toplu yok edilmelerinin hiçbir biçimde İsa'ya ve Hıristiyanlığa bağlanamayacağı gibi.

Stalinizm ille de devrim sonrası Sovyet Rusya'sından kaynaklanıyordu denemez ama o koşullarda Stalinizm doğabilirdi ve nitekim böyle de oldu.

Bir zamanlar görülen —azalarak da olsa hâlâ görülen— sosyalizm ve Stalinizm ara-

sındaki karışıklık, sosyalizm düşmanlarının milyonlarca insanın gözünde oyu kötü göstermek ve yıkmak için kullanıldı ve kullanılıyor. Başarısız da sayılmaz.

Bence Elbe nehrinin ötesindeki sosyalizmden kalkarak buradaki mahkûm edilemez. Çünkü gerek sosyalizmin zaferi için tutulacak yollar bakımından olsun, gerekse onun serpilip gelişeceği biçimler bakımından, burada (Batı'da) sözkonusu olan bambaşka şeylerdir. Sovyetler'de geçenlerden ne olumlu ne olumsuz hiçbir sonuç çıkarılamaz, çünkü bizim çözmek zorunda olduğumuz sorunlar temelden farkı bir düzeydedir. Bunlar derin bir demokratik kültürü olan, ekonomik bakımdan çok gelişmiş ülke sorunlarıdır: Üretim ve tüketimdeki başıbozukluğu ortadan kaldırmak için tekellerle savaşmak, zararlarından kaçınmak için ilerlemeyi daha iyi denetlemek, gerilemeye engel olmak için bunalıma son vermek, işde olduğu gibi günlük yaşantıda da öz-yönetimi geliştirip devleti demokratlaştırmak gibi.

OLAYI TARİHİ ÇERÇEVEYE YENİDEN SOKMAK

Demek ki Ekim Devrimi ile bizim kendi oluşumumuz arasındaki ilişki tarihi olarak yadsınamaz. Bunu yadsınmak kadar, 1917 Rusya'sı ile günümüz Rusya'sı birbirinden öylesine uzaklaşmışken, bu ilişkiyi birazcık bile olsa somutlaştırmayı istemek de boşunadır. Yine de Sovyet Devrimi'ni ve sonrasını iyi anlamak için, André Glucksmann'dan Bernard-Henry Lévy'ye kadar yeni kuşağın usta düşünürleri olmak isteyenlerden (yeni filozoflar) hiçbirinin yapmadığı bir işi yapmak gerekir: Onu kendisinin olan tarihî çerçevesine yeniden yerleştirmek. 1917 Rusya'sı Batı

dan yüzyıllarca daha geride idi ve unutmayalım ki Amerikan Devrimi'nden 84 yıl sonra ABD'de esirlik hâlâ yaşıyordu. Yurttaş ve İnsan Hakları bildirisinden daha 20 yıl geçmeden Napolyon siyasal muhaliflerini akıl hastanelerine yolluyordu. Genel oyun yerleşmesi için 95, dernek kurma özgürlüğü için 112 yıl geçmesi gerekti. 19. yüzyıl ortalarında, yani bir yüzyıldan birazcık çok, çocuklar yedi yaşından başlayarak madenlerde, fabrikalarda çalışıyordu ve Avam Kamarasının saygıdeğer üyeleri 13 yaşından aşağı çocuklara çalışmayı yasaklayan bir yasa tasarısını geri gönderiyor ve çocukların 10 yaşında çalışmasına izin veriyordu.

Denecek ki Rusya 1880'den beri bir ekonomik kalkınma içinde idi. Doğrudur ama bu bazı bölgelerle sınırlı kalıyor ve yoğun kırsal kitlelere derinlemesine dokunmuyordu. Denecek ki 19. yüzyılda parlak bir Rus uygarlığı vardı. Doğrudur ama bu 1914'de Rusların büyük çoğunluğunun koyu bir kültürel gerilik içinde olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz ki.

Bütün bunlar hiçbir şeyi bağışlatmaz, haklı göstermez; ne olmuş olanları, ne olmakta olanları. Yalnızca anlamamızı ve özellikle karşıt kalkınma tipleri arasındaki temel ayrımları iyi görmemizi sağlar.

Bu açıdan, Ekim Devrimi'nin 60. yılının kutlanması bu gerçeğin bilincindeki ilerlemeleri olduğu kadar onun bütünleşmesi için aşılması gereken engellerin açıkça gösterilmesi için bir fırsattır. Pek çok yorumcunun tersine Ekim Devrimi'ne sadık kalmak demek çağımızda ve ülkemizde devrimin amaçlarını ve yollarını (yeniden) tanımlamak demektir. Bu ise tarihin 60 yıldır sosyalizm yolunda yığıldığı alevli lavları (birer birer) ayıklamadıkça gerçekleşemez.